

of *Indulgence, Test Act* тощо. Наприклад, *South Sea Bubble* («Пузир Південних морів») – велика фінансова афера поч. 18 ст., більш відома тим, хто спеціально вивчав фінансову історію Британських островів; або ж *Declaration of Indulgence* («Декларация релігійної терпачості») – політична подія кінця 17 ст., що призвела до низки політичних подій в історії Англії. Її згадка в романі допомагає автору розкрити значимість релігійних уподобань для людей того періоду, важливість для більшості англійців-протестантів мати можливість дистанціюватися від «папської» релігії Континенту.

Отже, навіть з наведених в статті нечисленних прикладів стає очевидним, що аналізований роман є майже невичерпним джерелом знань про культуру британського народу, його історію, традиції, специфіку світосприйняття. Окрім лексем, які лише номінують певні поняття та явища культури і історії, ми можемо спостерігати й наявність певних конотативних значень та підтекстів, які при правильному прочитанні можуть нести безліч змістів, дійсно значеннєвих для лінгвокультурологічного пізнання твору. Вивчення цих підтекстів та конотативних значень і має стати метою подальших досліджень роману, які не передбачалися обсягом цієї статті.

Література:

1. Карасева Ю.А. Художественный текст как источник национально-культурной информации и выразитель национальной ментальности (на материале произведений художественной литературы стран андской культурно-исторической зоны) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.05 / Ю.А.Карасева. – М., 2012. – 22 с.
2. Ковбасюк Л. А. Сучасні лінгвістичні теорії: лекційні, практичні, самостійні модулі та тести: навч.-метод. посібник / Л. А. Ковбасюк, Н. В. Романова. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. – 96 с.
3. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2001. – 448 с.
4. Шанский И. М. Лексикология современного русского языка / И. М. Шанский. – М. : Просвещение, 1972. – 328 с.
5. Rutherford E. London / E. Rutherford. – L. : Arrow Books, 2010. – 728 p.

УДК 81'233

А. П. Романченко,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, м. Одеса

МОВНА ОСОБИСТІТЬ ЯК ІНТЕРДИСЦИПЛІНАРНИЙ ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті досліджено проблеми, які пов'язані з інтердисциплінарністю поняття «мовна особистість» як ключового поняття різних сфер пізнання людини. З'ясовано питання позалінгвістичних складників мовної особистості, висвітлено соціальні, філософські, психологічні, культурологічні аспекти розуміння та формування вказаного об'єкта досліджень. Інтегральний характер поняття «мовна особистість» підтверджує тенденцію сучасної науки до синтезу і уможлиблює вивчення її багатьма суміжними дисциплінами.

Ключові слова: мовна особистість, соціальний статус, інтеграція, позалінгвістичні складники, феномен.

LANGUAGE PERSONALITY AS INTERDISCIPLINARY OBJECT OF RESEARCH

The current stage of science development indicates the anthropocentric orientation of linguistics and other fields. It induced researchers to study the subject of knowledge, so that the native-speaker (language personality became the object of study). The problems associated with interdisciplinarity of the concept of language personality are researched. This concept is a key expression in different areas of human perception. The issue of non-linguistic components of language personality is considered. Social, philosophical, psychological and cultural aspects of understanding and formation of the research object are elucidated. The integral nature of the concept confirms synthesis tendency of modern science and makes possible to study it with many contiguous disciplines. Opinions of local and foreign scientists, who deal with different branches of science, on specific components of the studied phenomenon are considered. The fact that personality is formed in society and the fact that the main means of transformation a personality to a language personality is its socialization are emphasized. The object of research involves the dialectical relationship between individual and social.

The nationality of a person, social status, national culture, profession and education have substantial influence on formation of linguistic personality. Language is the most important characteristic of social status of a person. Social status in different forms is fixed in semantics of many language units. Social indication of speech can be discernible at different linguistic levels. In philosophy and and psychology language personality is understood as a system formation which is characterized by a number of features that distinguish it from other objects of study. Language personality can be described in details taking into account all aspects of its structure.

Key words: language personality, social status, integration of non-linguistic components, phenomenon.

ЯЗЫКОВАЯ ЛИЧНОСТЬ КАК ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНЫЙ ОБЪЕКТ ИССЛЕДОВАНИЙ

В статье исследуются проблемы, связанные с интердисциплинарностью понятия «языковая личность» как ключевого понятия разных сфер познания человека. Выяснено вопрос внелингвистических составляющих языковой личности, освещены социальные, философские, психологические, культурологические аспекты понимания и формирования названного объекта исследований. Интегральный характер понятия «языковая личность» подтверждает тенденция современной науки к синтезу и делает возможным изучения ее многими смежными дисциплинами.

Ключевые слова: языковая личность, социальный статус, интеграция, внелингвистические составляющие, феномен.

Сучасний етап розвитку світової науки свідчить про антропоцентричну спрямованість як лінгвістики, так і інших її галузей. Це спонукало дослідників до вивчення суб'єкта пізнання, внаслідок чого центральним об'єктом вивчення став носій мови – мовна особистість. Перефразовуючи Ф. де Сосюра, на думку І. Голубовської, можна твердити, що інтерес мовознавців перемістився з дослідження правил гри в шахи (структурно-семантичний підхід) на самих гравців (антропоцентричний підхід) [5, с. 25]. Серед досить широкого кола праць антропологічного напрямку на особливе місце претендують ті, які досліджують саме мовну особистість.

Традиція вивчення мовної особистості зародилася в роботах В. фон Гумбольдта, В. Виноградова, Ю. Караулова, О. Леонтьєва, Г. Богіна та ін. Від початку появи терміна *мовна особистість* учених цікавив узагальнений образ носія мови. Нині увагу дослідників зосереджено на елітарних мовних особистостях, на вторинних мовних особистостях. З огляду на це можна стверджувати, що назване поняття передбачає діалектичний, нерозривний зв'язок загального та індивідуального у використанні мовних засобів.

Складниками будь-якої мовної особистості є соціальні, філософські, психологічні, культурологічні та інші аспекти. Як зауважує С. Воркачов, у понятті «мовна особистість» відображаються філософські, соціологічні й психологічні по-

гляди на суспільно значущу сукупність фізичних та духовних властивостей людини, які становлять її якісну визначеність. Виходячи з цього, під мовною особистістю розуміють людину як носія мови, як комплекс психофізичних властивостей індивіда, які дозволяють їй створювати і сприймати мовні повідомлення [4].

Ці та інші складники структури мовної особистості так само важливі, як і лінгвістичний компонент. **Об'єктом** вивчення в цій сфері є мовна особистість, а **предметом** – її нелінгвістичні складники. **Мета** розвідки – висвітлити основні проблеми, якими опікуються дослідники мовної особистості, оскільки поняття «мовна особистість» є інтегральним поняттям науки.

К. Іванцова зауважує, що використання терміна «мовна особистість» у низці галузей науки – лінгводидактиці й психолінгвістиці, стилістиці художнього мовлення й лінгвокультурології, комунікативній лінгвістиці та лінгвоперсонології – свідчення неабиякої затребуваності звернення до «людського чинника» в мові, маркування антропологічного ракурсу досліджень. Таку «популярність» термінологічного словосполучення пояснюють його синтезуючим характером, який відображає міждисциплінарність сучасних досліджень людини, інтеграцію гуманітарних наук, а всередині лінгвістики – інтеграцію різних її розділів [9, с. 24]. На цьому ж наголошує І. Колтуцька, зазначаючи, що у всіх дисциплінах, пов'язаних із мовою, – у психології, філософії, дидактиці – увагу привертають дослідження, «кінцева мета яких максимально детально описати мовну особистість, реконструюючи її специфічні риси з певного текстового масиву, у якому зафіксовані ті чи інші типи дискурсів» [12, с. 294]. Загалом поняття мовна особистість має інтегральний характер і підтверджує тенденцію сучасної науки до синтезу, міждисциплінарної інтеграції знання, розширення та укрупнення об'єкта дослідження, що відрізняє її від попередніх тенденцій до атомізму, детального аналізу, надмірної диференціації [13, с. 12]. Сказане вище підтверджує можливість вивчення мовної особистості багатьма суміжними науками про людину.

Різні підходи до вивчення мовної особистості репрезентовано низкою праць вітчизняних та зарубіжних авторів (Є. Боринштейн, С. Голик, І. Голубовська, О. Глазова, Г. Емірсуїнова, Л. Засекіна, М. Іваницька, В. Карасик, О. Куварова, В. Махінов, Е. Паніткова, І. Синиця, В. Шевцова, І. Ярошук, та ін.). Е. Паніткова, дослідивши соціально-філософські й лінгвофілософські аспекти рівнів конструювання реальності мовною особистістю, дійшла висновку, що діалектичний зв'язок індивідуального та соціального виражається в тому, що назване поняття може застосовуватися для позначення як індивідуального для кожного мовця способу використання мовних засобів, так і когнітивно-дискурсивного інваріанта. У межах теорії соціального конструювання реальності мовна особистість розуміється як потенційно або актуально залучений до взаємодії з іншими суб'єкт, який за допомогою мови здійснює осмислення, концептуалізацію світу, спілкування з іншими особистостями, а також самовираження за допомогою тих способів, які притаманні людській мові загалом, національній мові, мові різних соціальних спільнот, а також властиві мові даного індивіда [14, с. 206]. З цього кута зору можна говорити про те, що, включаючись у соціальні відношення, будь-яка людина стає особистістю й бере участь у конструюванні реальності, у створенні сенсу життя.

У соціології й філософії мовну особистість розглядають як суб'єкт суспільних відносин, у тому числі з боку впливу на неї і на її соціально-культурну діяльність мовної культури національно-соціальної групи, до якої належить ця особистість [8, с. 152]. З кута зору філософії мовна особистість – системне утворення, якому властиві комунікативність, пізнавальні мотиви, демонстративність, почуття реальності, мислеутворювальна функція, естетична спрямованість, ментальність [3].

У соціології мовну особистість розглядають як систему, яка виникає в суспільстві й розвивається, ґрунтуючись на здатності вираження й закріплення соціальних відносин і взаємодій, як умову та продукт культури [2, с. 65]. Соціальну роль людини розуміють як схвалений суспільством еталон поведінки, який відповідає конкретній ситуації спілкування й соціальній позиції особистості, тобто її статусу [6, с. 149]. Таким чином, соціальна роль пов'язана із соціальним статусом, який характеризує місце людини в соціальній ієрархії суспільства. Відрізняють три іпостасі мовної особистості залежно від інтеракції людини: Батько, Дорослий, Дитина.

Дослідники вважають, що, з одного боку, мовна культура особистості залежить від соціального статусу і її ролі в суспільстві, а з іншого – сама мова формує та визначає соціальне існування особистості [3, с. 49]. Мовлення – найважливіша характеристика соціального статусу людини. Він у тій чи тій формі закріплений у семантиці багатьох мовних одиниць. Соціальна індикація мовлення прослідковується у фонетиці, лексиці та граматиці [11, с. 58]. Статусні відносини людей відбивають суспільний устрій, що впливає на мовну культуру особистості. Мова соціального статусу, наголошує В. Карасик, являє собою складну систему значень співвідносно нерівності між учасниками спілкування. Такі значення виражаються в стилі життя, культурних цінностях, нормах поведінки і тому широко репрезентовані в мові [11, с. 322].

Торкаючись питання соціального аспекту вказаного об'єкта дослідження, необхідно наголосити на тому, що основним засобом перетворення індивіда в мовну особистість є його соціалізація, яка охоплює такі моменти:

- 1) процес включення людини в певні соціальні відношення, у результаті чого мовна особистість є певним чином реалізацією культурно-історичного знання суспільства;
- 2) активна мовленнєво-мисленнєва діяльність за нормами і законами етномовної культури;
- 3) процес засвоєння законів соціальної психології народу.

Два останніх моменти відіграють особливу роль у становленні мовної особистості, оскільки засвоєння національної культури й формування соціальної психології можливі тільки за допомогою мови [1].

Соціологи та соціолінгвісти описують мовні індикатори певних суспільних груп: родина, шкільний клас, колектив, молодь, особа чоловічої чи жіночої статі тощо.

У психології мовну особистість трактують як сукупність пізнавальних, емоційних та мотиваційних властивостей, що забезпечують мовну компетенцію людини як носія певного національно-культурного простору [7, с. 83]. Скажімо, Л. Засекіна вважає мовною особистістю суб'єкт, мова якого найповніше відтворює культурну спадщину свого народу, що виявляється у вербальних та екстралінгвальних елементах комунікації, мовних стереотипах, правилах етикету. У психології розроблено різні класифікації характерів, кожен з яких має вияв у комунікації.

З кута зору культурології мовна особистість досліджується як певний лінгвокультурний типаж, під яким розуміють узагальнених упізнаваних представників конкретних груп суспільства, поведінка яких втілює в собі норми лінгвокультури в цілому та впливає на поведінку всіх представників суспільства [10]. Досліджують мовну особистість інтелігента, аристократа, філософа, ученого, підприємця, адвоката, сноба, учителя, перекладача, телеведучого, політика, ламера, археолога тощо. Як об'єкт лінгвокультурології в межах мовної особистості вирізняють російську мовну особистість, мовну особистість Західної та Східної лінгвокультури, етносемантичну особистість, словникову особистість (Ю. Караулов, Т. Снітко, С. Воркачов, В. Карасик).

Розмірковуючи про ємність феномену «мовна особистість», дослідники акцентують свою увагу на тому, що людина – найскладніша з усіх, відомих науці, оскільки її існування не вкладається ні в соціальні, ні в природні, біологічні зако-

номірності, ні навіть у єдність тих та інших. Рівень складності цієї системи робить необхідним перетин філософського, психологічного, педагогічного, етичного, естетичного та культурологічного аспектів її аналізу [16, с. 182].

На думку Т. Плавської, характер мовної особистості, крім мовної компетенції, ступеня знайомства комунікантів, стійких смаків і звичок, визначають національна належність, соціально-культурний статус, біолого-фізіологічні дані, психологічний тип [15, с. 35]. Соціально-культурний статус, під яким розуміють соціальну належність людини, її освіту, професію, посаду, – одна з найважливіших ознак, яка формує мовну особистість індивіда. Це пояснюється тим, що специфіка професії не може не накладати відбиток на її свідомість, мовленнєву поведінку, що, у свою чергу, закріплює за кожною особистістю певну соціальну позицію в суспільстві. Професія суттєво впливає на формування мовної особистості, а також породжує певні очікування оточення з приводу поведінки індивіда в тій чи тій ситуації спілкування [15, с. 36].

Таким чином, у науці розробляються різні підходи до вивчення мовної особистості (психологічний, соціальний, філософський, культурологічний). Думки всіх дослідників сходяться на тому, що зазначений об'єкт дослідження потрібно вивчати у всій багатомірності, беручи до уваги усі можливі точки перетину.

Перспективу дослідження вбачаємо в дослідженні дискурсивної мовної особистості вченого-лінгвіста.

Література:

1. Азарова Л. Е. Специфика языковой личности в коммуникативном процессе общения [Электронный ресурс] / Л. Е. Азарова. – Режим доступа : lazarova.vk.vntu.edu.ua/file/4398df9868965970898881445bd674.doc
2. Боринштейн С. Соціокультурні особливості мовної особистості / С. Боринштейн // Соціальна психологія. – 2004. – № 5 (7). – С. 63–82.
3. Боринштейн Е. Р. Личность: ее языковые и ценностные ориентации / Е. Р. Боринштейн, А. А. Кавалеров. – Одесса : Астропринт, 2001. – 163 с.
4. Воркачев С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языке знаний / С. Г. Воркачев // Филологические науки. – 2001. – № 1. – С. 64–72.
5. Голубовська І. О. Мовна особистість як лінгвокультурний феномен / І. О. Голубовська // Studia Linguistica : зб. наук. праць. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – Вип. 1. – С. 25–33.
6. Горелов И. Н. Основы психолінгвістики / И. Н. Горелов, К. Ф. Седов. – М. : Лабиринт, 2005. – 320 с.
7. Засекіна Л. В. Мовна особистість в сучасному соціальному просторі / Л. В. Засекіна // Соціальна психологія. – К. : Український центр політичного менеджменту, 2007. – № 5 (25). – С. 82–89.
8. Іваницька М. Л. Структура мовної особистості перекладача художньої літератури як інтердисциплінарна категорія / М. Л. Іваницька // Studia Linguistica : зб. наук. праць. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. – Вип. 6. – Ч. 2. – С. 151–158.
9. Иванцова Е. В. О термине «языковая личность»: истоки, проблемы, перспективы использования / Е. В. Иванцова // Вестник Томского гос. ун-та. – 2010. – № 4 (12). – С. 24–32.
10. Карасик В. И. Дискурсивная персонология / В. И. Карасик // Язык, коммуникация и социальная среда: Воронеж : ВГУ, 2007. – Вып. 7. – С. 78–...
11. Карасик В. И. Язык социального статуса / В. И. Карасик. – М. : Институт языкознания АН СССР, Волгоградский педагогический институт, 1991. – 495 с.
12. Колтуцкая И. А. Структура языковой личности в современной антропоцентрической парадигме / И. А. Колтуцкая // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки». – 2013. – № 2 (6). – С. 294–298.
13. Ольшанский И. Г. Язык и языковая личность в условиях современного социального контекста / И. Г. Ольшанский // РГСУ. Ученые записки. – 2004. – № 1. – С. 79–80.
14. Паниткова Э. Ю. Понятие «языковая личность» и проблема социального конструирования реальности : дисс. ... канд. философ. наук: спец. 09.00.11 – социальная философия / Элина Юрьевна Паниткова. – Архангельск, 2012. – 240 с.
15. Плавская Т. В. Двухязычный тезаурус исследователя-археолога как основа создания лексикографического продукта нового типа : дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 – теория языка / Татьяна Васильевна Плавская. – Ростов-на-Дону, 2009. – 215 с.
16. Цуциева М. Г. Языковая личность как актуальный объект исследований в современной лингвистике / М. Г. Цуциева // Вестник Ленинградского гос. ун-та им. А. С. Пушкина. – 2014. – № 1. – Т. 1. – С. 180–186.

УДК 821.111'06–3.09:81'22'42

О. В. Сподарик,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕКСТОВОЇ КАТЕГОРІЇ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ У БРИТАНСЬКОМУ ПОЛІКОДОВОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена дослідженню реалізації текстової категорії інтертекстуальності у британському полікодовому художньому тексті початку ХХІ століття. Зазначено особливості реалізації категорії інтертекстуальності на вербальному та іконічному рівнях і досліджено такі маркери, як цитатія, квазіцитатія, алюзія та квазіалюзія.

Ключові слова: полікодовий художній текст, інтертекстуальність, інтеріконічність, цитатія, квазіцитатія, алюзія, квазіалюзія.

THE SEMIOTIC NATURE OF A MULTISEMIOTIC FICTIONAL TEXT AND THE MEANS OF IMPLEMENTING A TEXTUAL CATEGORY OF INTERTEXTUALITY AT THE BEGINNINGS OF XXI CENTURY

The article is devoted to the analysis of semiotic nature of a multisemiotic fictional text and the means of implementing a textual category of intertextuality. The texts of British literature of the beginning of the XXI century served the material for analysis. The article has been completed with the realization of general textual tendencies that are characterized by a shift toward a visual way of presenting information in modern fictional texts. A multisemiotic text is characterized by greater efficiency in data transmission compared to a purely verbal text due to the use of various channels of information transmission and their flexible structure. While interacting, verbal and iconic means provide integrity, coherence of the text and form its communicative effect. The peculiarities of implementing a category of intertextuality have been highlighted and such markers as citation, quasi-citation, allusion and quasi-allusion have been identified.

The analysis of multisemiotic text demonstrates that the combination and mutual integration of elements of different semiotic systems is its inherent property and it confirms the fact that multisemiotic text components appear as a single structural and semantic unit, aimed at pragmatic effect on the recipient.

Key words: multisemiotic fictional text, intertextuality, intericonicity, citation, quasi-citation, allusion, quasi-allusion.